

УДК 330.322

В. М. Кужель,
доцент кафедри "Економіка підприємств",
Київський національний економічний університет

НАПРЯМИ ПОДАЛЬШОГО ЗМІЦНЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У даній статті розглядаються ключові напрями подальшого зміцнення ресурсного потенціалу підприємств України. Наведено сприятливі для розвитку інвестування фактори. Зазначено перспективні для потенційних інвесторів сектори розвитку, що підтверджено досвідом багатьох успішно функціонуючих підприємств, приклади яких наведено у статті.

This article discusses the key areas for further strengthening the resource potential of Ukraine. There are favorable factors for development investment. Specified for promising sectors of potential investors, as confirmed by the experience of many successful functioning of enterprises, examples of which are included in the article.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ

Важливою умовою успішної ринкової трансформації економіки України є реалізація її інвестиційного потенціалу, який складається з ресурсного, інфраструктурного, фіскального, регуляторного та економічного факторів. Вважаємо за доцільне з метою встановлення параметрів наявного інвестиційного потенціалу окреслити напрями його подальшого розвитку та зміцнення.

Економіка України має значну ресурсну привабливість. Особливо варто відзначити земельні, лісові та водні ресурси, багаті надра та ґрунти. Більше 60% сільськогосподарських угідь — це високоякісні родючі чорноземи. В більшості регіонів України достатня кількість опадів, сонячної енергії, сприятлива температура, що дозволяє вести господарську діяльність з обмеженими затратами у будь-якій галузі економіки.

МЕТА СТАТТІ

Визначити пріоритетні напрями розвитку та зміцнення інвестиційного потенціалу підприємств України. Навести приклади успішної реалізації інвестицій у різних сферах вітчизняної економіки.

ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛУ

Найбільшою конкурентною перевагою економіки України є людські ресурси. Країна має один з найбільш сприятливих серед держав світу показник щільності населення. Україна, незважаючи на значні проблеми, все ще входить до десятки найбільш освічених націй світу і до двадцятки країн за рівнем наукової підготовки кадрів.

На достатньому рівні перебуває забезпеченість матеріально-технічними ресурсами економіки України. Про це свідчить наявність основних засобів, є позитивні тенденції в збільшенні основного капіталу ряду провідних підприємств.

У структурі основних засобів переважають виробничі, які складають близько 62%, з них 32% сконцентровано на підприємствах промисловості, по 12% у сільському господарстві та зв'язку.

При цьому слід мати на увазі, що протягом останніх років утримується негативна тенденція до зростання рівня зношеності основних засобів підприємств. Ступінь їх зносу становить близько 49% на промислових підприємствах, майже 50% на сільськогосподарських та ін. До того ж ці показники неухильно зростають, а коефіцієнт оновлення основних засобів фондів становить близько 3%. За останні десять років середній термін служби основних засобів збільшився, особливо у виробничій сфері [1].

Проте, для інвесторів великий рівень зносу основних засобів

не завжди є негативним фактором. Нерідко він виступає позитивним чинником, оскільки навіть незначне технічне переоснащення, зроблене за рахунок інвестора, відразу дає результат. Тому не випадково придбання техніки, обладнання, будівництво цехів є найбільш поширеними формами інвестування.

Важливе значення для інвесторів при виборі країни інвестування відіграє інфраструктурний фактор. При цьому треба окремо враховувати виробничу, обслуговуючу, ринкову і соціальну складову інфраструктури.

Суттєвим доповненням інвестиційному потенціалу є досить високий рівень інфраструктурного забезпечення. Це перш за все протяжність залізничних шляхів, доріг з твердим покриттям та інших транспортних комунікацій на тисячу квадратних кілометрів території та досить високий рівень телефонізації, електрифікації та використання енергоресурсів.

Суттєвому розвитку та зміцненню інвестиційного потенціалу підприємств сприяє також розвиток фінансової та інформаційної інфраструктур. Досить широко розгалужені ці інфраструктурні об'єкти, особливо інформаційно-консультаційні центри, банки, інноваційні фонди, лізингові компанії, біржі. Набувають розвитку нові структури: агентства розвитку бізнесу, технопарки, науково-консультаційні центри інвестицій і міжнародного бізнесу та низка інших. Створюється мережа небанківських фінансово-кредитних установ, загальна кількість яких постійно зростає.

Для кожного інвестора, особливо іноземного, ключову роль відіграє характер фіскальної системи. Існуюча система оподаткування ще потребує поліпшення, однак уже зараз вона створює необхідні умови для передбачуваної та прибуткової роботи інвесторів в Україні. На сьогодні це внутрішньо організована, узгоджена і взаємодоповнювальна система, яка базується на науково обґрунтованих і вже історично перевірених принципах податкової політики. Чинне податкове законодавство надає підприємцям низку пільг, які працюють на пріоритетних підприємствах, що, безперечно, є вагомим аргументом для інвестора під час прийняття рішення про вкладання інвестицій. Зокрема, податкові пільги передбачені для гірничо-металургійного комплексу, суднобудування, автомобілебудування, літакобудування, аграрного сектора.

Однак, на сьогоднішній день податкове навантаження ще досить суттєво стримує формування інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств, воно складає в середньому близько 40%, тоді як у більшості європейських країн частка податкових навантажень у ВВП складає менше 30% [2; 3].

На початку активного розгортання ринкових трансформацій на підприємствах та в економіці в цілому фіскальна

привабливість значною мірою зростала за рахунок створення спеціалізованих економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР), які передбачалося активно розташувати на території країни і в яких інвесторам було обіцяно значні податкові пільги, зокрема: зниження ставок податку на прибуток, звільнення від оподаткування інвестицій, звільнення від сплати ввізного мита і ПДВ, звільнення від плати за землю, звільнення від сплати окремих зборів.

Однак, на сьогодні скільки-небудь достовірних даних про функціонування таких утворень немає. Їх активність чи відсутність визначити на підставі офіційних даних неможливо.

Важливим кроком у напрямі вдосконалення податкової системи України могло б стати подальше скорочення кількості податків, їх спрощення і зниження податкових ставок.

Одним з найбільш дієвих заходів щодо зміцнення інвестиційного потенціалу є, перш за все, здійснення сприятливої регуляторної політики держави. Для підвищення цієї складової інвестиційного потенціалу Україна вжила низку заходів, спрямованих на роздержавлення, демонополізацію підприємств, зниження рівня адміністративного втручання центральних та місцевих органів влади.

Зокрема, в результаті приходу на вітчизняні нафтопереробні підприємства інвесторів — російських компаній "Лукойл" та "ТНК" — суттєво поліпшилась робота не тільки цих підприємств, а і ситуація всієї галузі. Було вироблено з сирої нафти нафтопродуктів на 80% більше, втричі зменшився імпорт дизельного палива, стабілізувалась цінова ситуація на ринку нафтопродуктів. При цьому інвестори забезпечили собі ємний ринок збуту, а також стабільні прибутки від вкладених інвестицій [4].

Досить дієвим кроком органів влади щодо структурної демонополізації, контролю за економічної концентрації стало скорочення кількості монополізованих загальнодержавних ринків, що сприяло посиленню конкурентного середовища в цілому по Україні. При цьому конкуренція на українському ринку посилюється і між іноземними інвесторами. Така ситуація має місце, наприклад, на ринку цементу, де вже ефективно працюють іноземні компанії. Подібні тенденції характерні і для ринків продукції електротехнічних підприємств та харчосмакової промисловості.

Останнім часом суттєвого значення щодо зростання інвестиційних можливостей набули підприємницькі структури. Складовими цієї привабливості є:

- низькі стартові умови організації виробництва. Наприклад, гірші фактичні умови для виробництва можуть бути для інвестора позитивним свідченням, що вкладені ним інвестиції у поліпшення умов виробництва (зниження рівня матеріало-, енерго-, фондомісткості, підвищення продуктивності праці) забезпечать їх вищу конкурентоспроможність;

- низькі стартові умови для модернізації і нарощування виробництва. Наприклад, неефективна структура підприємств, низький рівень їх окупності, високий рівень зносу основних засобів тощо можуть бути для інвестора позитивним свідченням того, що вкладені кошти в модернізацію, техніко-технологічне оновлення підприємств неодмінно забезпечать їх вищу конкурентоспроможність;

- низькі рівні цін, тарифів, заробітної плати, частки ресурсів у собівартості продукції, можливість підвищення ефективного виробництва, зменшення собівартості продукції. Зрозуміло, що інвестору вигідніше за інших рівних умов працювати в країні, де основні складові виробництва дешевші;

- великі можливості одержання високих фінансових результатів. Зрозуміло, що високий рівень рентабельності виробництва на тих чи інших підприємствах у країні інвестування може сприяти підвищенню конкурентоспроможності бізнесу інвестора.

З всіма цими складовими українські підприємства мають дуже привабливі умови: дешеві ресурси, можливість знижувати їх частку споживання та ефективність використання,

можливість модернізувати, технічно та технологічно оновлювати виробництво, реорганізувати підприємства, підвищувати рівень інноваційності, оновлення основних засобів тощо.

Значний інвестиційний потенціал за окресленими факторами має більшість підприємств України. Однією з найбільш інвестиційно містких і привабливих є промислові підприємства. Так для реалізації інвестиційних проектів тільки за пріоритетними напрямками розвитку їх можна реалізувати у:

- чорній і кольоровій металургії;
- машинобудуванні;
- хімічній промисловості;
- легкій і деревообробній промисловості.

Промислові підприємства України розробили проекти, які характеризуються короткими термінами реалізації, невеликими обсягами інвестицій, значною потребою в кінцевій продукції на внутрішньому ринку.

До таких, перш за все, належать підприємства легкої, меблевої та деревообробної галузей. Серед них можна відзначити: ЗАТ "Коломийська швейна фабрика", АТ "Стожари", ЗАТ "Фанплит" (м. Київ), колективне підприємство "Калинівський експериментальний завод деревинних матеріалів", ВАТ "Костопільський домобудівний комбінат", ВАТ "Луцький меблевий комбінат" [5].

Поряд з цим вигідним для інвесторів є не лише вкладання коштів у названі підприємства, з короткими строками окупності, а й у металургійні та машинобудівні підприємства.

Поліпшився фінансовий стан металургійних підприємств, розширюються їх експортні можливості, пропонуються нові види продукції, що за якістю відповідають світовим стандартам. Підтвердженням цього є сертифікація більш як 80 найменувань будівельного, суднового та конструкційного прокату, труб і метизів відомими світовими сертифікаційними центрами з Великої Британії, Німеччини, США, Норвегії, Голландії тощо.

За наявними потужностями металургійний комплекс України посідає п'яте місце у світі після Японії, США, Китаю і Росії. Але потужності металургійних підприємств використовуються лише на 60—65%. Тому навіть порівняно невеликі інвестиції в технічне переоснащення металургійних підприємств дають швидкий результат.

Про вигідність інвестування в металургійні підприємства свідчить успішний досвід реалізації проектів за участю іноземних інвесторів на Запорізькому залізничному комбінаті, металургійному заводі "Азовсталь", Єнакіївському металургійному заводі та низці інших.

Значні перспективи інвестування існують у галузі машинобудування — авіабудуванні, суднобудуванні, сільськогосподарському машинобудуванні.

Україна належить до тих країн світу, які мають необхідний науково-технічний потенціал для виробництва конкурентоспроможної авіаційної техніки. В останні роки поліпшилась робота провідних підприємств літакобудування (ВАТ "Мотор-Січ", КиДАЗ "Авіант", завод "Фед" та ін.), розширилося їх міжнародне співробітництво.

Залучення додаткових інвестицій в авіабудування дасть змогу налагодити серійне виробництво нових перспективних моделей пасажирських та транспортних літаків, розроблених українськими інженерами.

Суттєво зросла в останні роки інвестиційна привабливість суднобудування заводів, які мають необхідний виробничий та науково-технічний потенціал для виробництва сучасних суден різних класів.

Про перспективність вкладення в ці підприємства інвестицій свідчить успішна реалізація інвестиційного проекту нідерландської компанії "Дамен Шіп'ардз" на суднобудівному заводі "Океан".

Привабливі проекти іноземним інвесторам можуть також запропонувати й інші підприємства цієї галузі, зокрема перспективним вбачається технічне переоснащення і реконструкція діючого суднобудівного комплексу верфі на Чор-

номорському суднобудівному заводі з випуску танкерів, виробництво суден, кораблів і катерів на базі Феодосійського виробничого об'єднання "Море".

За останні роки відчутні зрушення на краще відбулися також у сфері розвитку вітчизняного сільгоспмашинобудування. Позитивні тенденції зростання обсягів сільськогосподарського виробництва об'єктивно зумовлюють зростання потреби в сільгосптехніці. Вітчизняні підприємства мають необхідну виробничу базу та інженерні розробки для забезпечення потреб України у цій техніці.

Залучення інвестицій у виробництво сільськогосподарської техніки дасть змогу прискорити впровадження передових розробок нових видів техніки у виробництво та здешевити продукцію, що значно активізує попит на неї. Це, в свою чергу, дасть можливість інвестору швидко повернути вкладені кошти.

Зокрема, перспективним вбачається реалізація проектів з виробництва комбайнів середнього класу "Бізон-Рекорд-2-058" за рахунок створення додаткових потужностей на ВАТ "Ковельськільмаш", різної бурякозбиральної техніки на КПП "Дніпровський комбайновий завод", а також низки інших.

У паливно-енергетичному комплексі існують значні можливості для інвестування капіталу в програми модернізації та технічного переозброєння атомних, теплових і гідроелектростанцій, галузевої системи телекомунікацій, ліній електропередачі та теплових мереж, модернізації перспективних і будівництва нових вугледобувних підприємств, магістральних та розподільчих нафто- і газопроводів.

Нині в енергетиці реалізується ціла низка проектів за рахунок кредитів міжнародних фінансових організацій та інвесторів, у тому числі проект реабілітації ГЕС і управління в системі; реконструкції енергоблоків №4 Старобешівської та №8 Зміївської ТЕС; реабілітації системи тепlopостачання м. Києва, II фаза проекту "Газтранзит" [5].

Не обмежуючись співробітництвом з міжнародними фінансовими організаціями, опрацьовуються можливості залучення у ПЕК іноземного приватного капіталу, зокрема шляхом створення спільних підприємств, продажу пакетів акцій під інвестиційні зобов'язання стратегічних інвесторів.

Прикладом цієї діяльності є опрацювання моделі фінансування завершення будівництва Дністровської ГАЕС. Вирішується питання будівництва газотурбінної установки потужністю 140 МВт з реабілітації Дарницької ТЕС за участю канадської корпорації "Нортланд Пауер Дарниця Інк".

У галузі телекомунікацій найбільш перспективними для інвестування залишаються подальша організація цифрових каналів зв'язку, розширення використання нових мережевих технологій, модернізація та розвиток телефонного зв'язку, розбудова мереж мобільного зв'язку та Інтернет.

Для розвитку морського і річкового транспорту актуальним є залучення інвестицій для [6]:

- будівництва суден для ВАТ "Українське Дунайське пароплавство";

- створення глибоководного суднового ходу "Дунай-Чорне море" по Новостамбульському гирлу р. Дунай;

- будівництва залізничного в'їзду до Іллічівського морського торгового порту;

- спорудження промислової станції для відстою вагонів-цементовозів.

У сфері автомобільного транспорту іноземні інвестори мають можливість вигідно вкласти кошти в:

- будівництво міжнародного автовокзалу з митним постом, готельним комплексом і сервісною інфраструктурою у м. Києві для "Укрінтеравтосервіс";

- спорудження 9 технологічних автотерміналів із сервісною інфраструктурою на прикордонних пунктах пропуску для "Укрінтеравтосервіс";

- будівництво 11 АЗС із стоянкою та сервісною інфраструктурою.

Досить інвестиційно привабливою на сьогодні є сфера жит-

лового будівництва. Будівельні підприємства оволоділи найсучаснішою технологією будівництва житлових будинків. За сучасною архітектурою, будівельними матеріалами, оздобленням, дизайном та ін. інвестиційний потенціал житлово-комунальної сфери України вже високо оцінили міжнародні фінансові організації, зокрема Світовий банк та ЄБРР. Вкладення цих банків у проекти комунального водопостачання та водовідведення, енерго- та тепlopостачання міст України становлять значні суми. Проекти за підтримки цих банків на сьогодні реалізуються у м. Києві, м. Запоріжжі, на стадії підготовки проекти м. Львова, Севастополя, Маріуполя, Херсона. При цьому обидва банки планують значно збільшити свої вкладення у сектор протягом двох наступних років. Активні операції ЄБРР та СБ у сфері житлово-комунального господарства дадуть змогу органам місцевого самоврядування набути навичок з управління міжнародними інвестиційними проектами у цій сфері, а також створять підґрунтя для залучення іноземних інвестицій з приватних джерел [7].

На жаль, при відзначених і багатьох інших можливостях щодо забезпечення населення сучасним житлом в даній сфері існує чи не найбільше проблем порівняно з іншими промисловими підприємствами. Як свідчить наш огляд інвестиційної проблематики, з точки зору наявного потенціалу та розвитку і зміцнення його більшість проблем знаходиться в площині правової неврегульованості відносин потенційних власників житла і будівельних підприємств. До того ж за умов надто високої ціни на житло воно все ще малодоступне для більшості населення з доходами, нижче середніх.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що вітчизняні підприємства більшості галузей є інвестиційно привабливими, умови для ефективного інвестування у вітчизняних і зарубіжних інвесторів переважним чином наявні, інфраструктура, хоча й потребує вдосконалення, проте на базовому рівні спроможна підтримувати розвиток підприємств. Отже, все вищезазначене формує, таким чином, інвестиційний потенціал держави, перспективи розвитку якого підтверджують приклади успішної реалізації інвестицій у різних сферах вітчизняної економіки.

Звичайно, держава повинна брати більш активну участь у формуванні інвестиційної політики в країні. Для цього державні органи повинні використовувати як методи прямої участі держави в інвестуванні економіки, так і методи непрямого впливу на цей процес шляхом заохочення підприємств. Також з метою підтримки високої інвестиційної активності держава повинна регулярно розробляти загальнонаціональну інвестиційну програму і механізм її реалізації.

Література:

1. Болотин Б. Мировая экономика за 100 лет // Мировая экономика и международные отношения. — 2008. — № 9. — С. 106.
2. Кульков В.М. Смешанная экономика: методологическая база исследования, Структура, проблемы формирования российской модели // Теоретические и практические аспекты экономического развития. — М.: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2007. — С. 84.
3. Путь в XXI век. Под ред. акад. Д.С. Львова. — М.: Экономика, 2009. — С. 65.
4. Ткач Т. Роль іноземних інвестицій в економіці України // Економіка України. — 2009. — № 9. — С. 28—31.
5. Геєць В. Економічна ситуація в Україні і тенденції розвитку в середньостроковому та короткостроковому відношеннях // Welcome. — 2008. — № 6—7. — С. 17—22.
6. Панасюк Б. Інвестування за рахунок внутрішніх резервів // Економіка України. — 2007. — № 3. — С. 4—17.
7. Мар'єнко А., Принц Г.В. та ін. Проблеми залучення іноземних інвестицій в економіку України // Фінанси України. — 2009. — № 7. — С. 34—44.

Стаття надійшла до редакції 03.08.2010 р.